

Дослідження питань гідної праці

УДК 331.101

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ: НАСЛІДКИ ТА РИЗИКИ

INCREASE OF THE MINIMAL WAGES LEVEL: CONSEQUENCES AND RISKS

Олена Кобзиста

канд. екон.наук, доцент кафедри фінансів Академії праці, соціальних відносин і туризму

Olena Kobzusta

PhD in Economics, Associate Professor, Academy of Labour, Social Relations and Tourism

 orcid.org/0000-0001-7348-0058

Яніна Ткаченко

канд. економ. наук, доцент, завідувачка кафедри фінансів Академії праці, соціальних відносин і туризму

Yanina Tkachenko

PhD in Economics, Associate Professor, Chair of Department, Academy of Labour, Social Relations and Tourism

 orcid.org/0000-0001-5471-9000

 tkachenko.ys@socosvita.kiev.ua

Олександр Шубін

канд. екон.наук, заступник голови Федерації профспілок України

Oleksandr Shyubin

PhD in Economics, Deputy Chair, Trade Unions of Ukraine

 orcid.org/0000-0001-9665-2983

Анотація

В Україні з 1 січня 2017 року відбулись зміни у державному регулюванні політики оплати праці: зростання рівня місячної (годинної) мінімальної заробітної плати та посилення відповідальності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців за порушення законодавства про працю та її оплату. Метою нашого дослідження є визначення динаміки змін мінімальної заробітної плати, виявлення очевидних результатів та прихованих ризиків, пов'язаних із зростанням законодавчо встановленого мінімального рівня оплати праці в Україні.

На основі аналізу статистичних даних Державної служби статистики України та Європейської Комісії, урядових документів визначено зміни базових економічних індикаторів. Встановлено, що співвідношення між рівнями мінімальної та середньої заробітної плати у 2017 р. стало дорівнювати 45% (у 2016 р. це співвідношення було біля 30 %). Водночас рівень мінімальної заробітної плати продовжує залишатись одним із найнижчих у Європі - на рівні 112 євро. Позитивні кроки уряду із зменшення рівня бідності працюючого населення нівелюються «зрівнялівкою» оплати праці у бюджетних організаціях і руйнуванням тарифної сітки, інфляцією та низьким ростом ВВП. З-поміж ймовірних негативних соціально-економічних наслідків можна визначити зростання безробіття та скорочення обсягів субсидій на оплату житлово-комунальних послуг.

Ключові слова: мінімальна заробітна плата, оплата праці, єдина тарифна сітка, зайнятість населення.

Abstract

In Ukraine, since January 1, 2017, there have been changes in the state regulation of wage policy: the growth of the monthly (hourly) minimum wage to 3200 hryvnas and the increase of liability of legal entities and sole proprietors for violating the legislation on labor and its payment. The purpose of our study is to determine the dynamics of changes in the minimum wage, the identification of obvious results and the hidden risks associated with the increase of the statutory minimum wage level in Ukraine.

Based on the analysis of data of the State Statistics Service of Ukraine and the European Commission, as well as of government documents the analysis shows that basic economic indicators have changed. The analysis was conducted from the standpoint of the main beneficiary raising the level of minimum wage in Ukraine - labor rights and the indirect beneficiary - the state.

It has been established that the ratio between the levels of minimum and average wages in 2017 became equal to 45% (in 2016 this ratio was about 30%). At the same time, the level of minimum wage continues to be one of the lowest in Europe - at 112 euros.

Changing the essence of the concept of "minimum wage", in particular, the abolition of the norm that it is a fee for simple unskilled labor, led to changes in the order of forming a single tariff scheme. If earlier the tariff rate of the first-class, which is the basis for the formation of the tariff grid, should have been set at a level that exceeds the legal minimum wage, now the minimum salary (tariff rate) is set at a rate not lower than the living wage for able-bodied people. There was a leveling of differentiation of official salaries according to the professional level and "equalization" in the payment of employees of 1-11 tariff digits.

The positive steps taken by the government to reduce the poverty of the working population are offset by the "equalization" of wages in budgetary

Ключові слова:

мінімальна заробітна плата, оплата праці, єдина тарифна сітка, зайнятість населення.

Key words:

minimum wage, wages, single tariff network, employment of the population

Інформація про рукопис

Надійшов до редакції:
25.09.2017

Рецензований: 90.09.2017

Подано доопрацьовану версію:
1.11.2017

Прийнятий до друку:
15.11.2017

organizations and the destruction of the tariff grid, inflation and low GDP growth. Among the probable negative social and economic consequences the growth of unemployment and the reduction of subsidies for housing and communal services have been identified.

Постановка проблеми

Незалежно від типу економічної системи та динаміки змін у суспільстві, заробітна плата залишається одним із головних важелів державної економічної політики та ключовим фактором, що забезпечує гідну працю й підвищення добробуту населення країни [1]. Одним із засобів регулювання оплати праці є встановлення державою розміру заробітної плати, нижче якого не можуть проводитися оплати місячної, погодинної норми праці, тобто мінімальної заробітної праці. Згідно з рекомендаціями Міжнародної організації праці (МОП) № 135, ухваленими 1970 р., основною метою встановлення мінімальної заробітної плати визначено надання особам, що працюють за наймом, необхідного соціального захисту щодо мінімально припустимих рівнів заробітної плати [2].

З 1 січня 2017 р. в Україні змінено визначення поняття «мінімальна зарплата» - це встановлений законом мінімальний розмір оплати праці за виконану працівником місячну (годинну) норму праці. Работодавець зобов'язаний щомісяця виплачувати працівнику із повним робочим днем заробітну плату у мінімальному розмірі, яка може складатися з: посадового окладу, систематичних премій, інших постійних доплат (окрім доплати за роботу в несприятливих умовах праці та підвищеного ризику для здоров'я за роботу в нічний та надурочний час, роз'їзний характер робіт, премії до святкових і ювілейних дат). Якщо розмір заробітної плати працівника підприємства є нижчим за розмір мінімальної заробітної плати, то проводиться доплата до рівня мінімальної заробітної плати [3]. Законом України від 21.12.2016 № 1801-VIII «Про Державний бюджет України на 2017 рік» [4] встановлено з 1 січня 2017 року мінімальну заробітну плату: у місячному розмірі 3200 грн (у 2016 р. вона дорівнювала 1600 грн), у погодинному розмірі - 19,34 грн, тобто відбулось її підвищення до рівня фактичного прожиткового мінімуму.

Федерація профспілок України (ФПУ) підтримала зміни розміру заробітної плати у бік її зростання, проте ФПУ не підтримувала зміни сутності мінімальної заробітної плати як оплати праці за просту некваліфіковану працю, що не включає в себе стимулюючі та компенсаційні доплати і надбавки [5].

Рішення щодо підвищення мінімальної заробітної плати було комплексним і його впровадженню передувало зниження з 2016 р. ставки єдиного соціального внеску (ЄСВ) до 22 % [6], що повинно було привести до перерозподілу витрат підприємств та виведенню з тіні частини заробітної плати. Із збільшенням розміру мінімальної заробітної плати посилилась і відповідальність юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців за порушення законодавства про працю та її оплату [7].

Принципи організації процесу оплати праці та визначення мінімального її рівня стосуються усіх учасників виробничого процесу та справляють вплив на рівень економічного та соціального розвитку. Ці чинники визначають актуальність обраної теми дослідження та обґрунтовують необхідність аналізу наслідків державної економічної політики в сфері заробітної плати, зокрема з огляду на підвищення розміру мінімальної заробітної плати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Практика встановлення мінімальної заробітної плати висвітлена у численних працях українських вчених. Так, Е. Лібанова [8], О. Мельниченко та Р. Гулій [9], Л. Ткаченко [10] розглядали мінімальну заробітну плату як засіб державного регулювання доходів населення, як основу для побудови тарифної сітки, досліджували наслідки запровадження диференціації мінімальної заробітної плати за видами економічної діяльності та її співвідношення з іншими соціальними стандартами та гарантіями.

У цілому ж у вітчизняній науковій літературі питання мінімальної заробітної плати розглядається у контексті економічної та соціальної політики, з огляду на проблеми ринку праці, інфляції, бідності та соціальної нерівності (А. Колот та ін.) [11], Р. Попівняк [12], Л. Синяєва [13]. Дослідники доводять, що наслідки реформування системи оплати праці відбиваються насамперед на базових макроекономічних індикаторах країни.

Зміни у регулюванні мінімальної оплати праці, впроваджені із січня 2017 р., ще не стали предметом ґрунтовних публікацій вітчизняних учених. У перших публікаціях на цю тему містяться застереження щодо наслідків реформи оплати праці. Зокрема, Г. Лопушняк [14] акцентує увагу на порівнянні методології та принципів встановлення мінімальної заробітної плати в Україні та країнах Європейського Союзу, і зазначає, що в Україні цей процес проходив із порушенням норм Закону «Про оплату праці». Науковці акцентують увагу на можливих макроекономічних ризиках стрімкого зростання розміру основної соціальної гарантії», зокрема, веде мову про зростання рівня безробіття в країні, неповну зайнятість, збільшення неформальної зайнятості [15]

І. Коваленко та С. Колотуха [16] стверджують, що сьогодні в Україні наявна значна кількість протиріч у сфері оплати праці і наголошують на створенні такої системи оплати праці, яка б формувала належні стимули розвитку праці та виробництва. Цю думку поділяють І. Соболева та К. Лобань [17], які, зокрема, відзначають неоднозначність прикладних аспектів організації оплати праці в Україні після збільшення розмірів мінімальної заробітної плати, розбіжності та неточності, що призводить до подекуди некоректного ведення розрахунків по заробітній праці.

Отже, досі залишаються суперечливими низка питань, обумовлених впровадженням заходів державної політики із підвищення мінімальної заробітної плати в Україні.

Методологія роботи

Метою нашого дослідження є виявлення динаміки змін мінімальної заробітної плати, очевидних результатів та прихованих ризиків, пов'язаних із зростанням законодавчо встановленого мінімального рівня оплати праці в Україні.

Робота побудована на ретроспективному аналізі публічних статистичних даних щодо базових економічних індикаторів, оприлюднених Державною службою статистики України, та статистичних даних Європейської Комісії. Наукова розвідка також передбачала вивчення документів, в яких окреслено різнопланові аспекти оплати праці в Україні. Аналіз було зосереджено на вивченні динаміки співвідношення між рівнями мінімальної та середньої заробітної плати, мінімальною заробітною платою та тарифною сіткою. Для визначення наслідків та ризиків підвищення мінімальної заробітної плати було проаналізовано дані щодо зайнятості, рівня ВВП, отриманні багаторазових шенгенських віз, витрати на персонал на підприємствах різного розміру. Аналіз проводився з позицій основного бенефіціара підняття рівня мінімальної заробітної плати в Україні - людини праці і опосередкованого бенефіціара - держави.

Результати дослідження

Динаміка мінімальної заробітної плати

Якщо співвідношення мінімальної заробітної плати до середньої у 2016 р. становило в Україні біля 30%, то після збільшення розміру мінімальної заробітної плати це співвідношення зросло до 40-45%. Наприклад, середня номінальна заробітна плата штатного працівника підприємств, установ та організацій у серпні 2017 р. становила 7114 грн., відтак рівень мінімальної заробітної плати становив 45 % середньої (рис.1). Це може свідчити про штучне наближення рівня співвідношення мінімальної заробітної плати до середньої в Україні до європейських стандартів, рекомендований рівень якого становить 60% [15]. Однак, при цьому рівень номінальної середньої заробітної плати збільшився з 5202 грн. у серпні 2016 р. до 7114 грн. у серпні 2017 р., тобто на 36 % .

При цьому спостерігається суттєве збільшення надходжень від єдиного соціального внеску (ЄСВ), розмір платежу по якому не повинен бути менше 704 грн. для усіх зайнятих і самозайнятих.

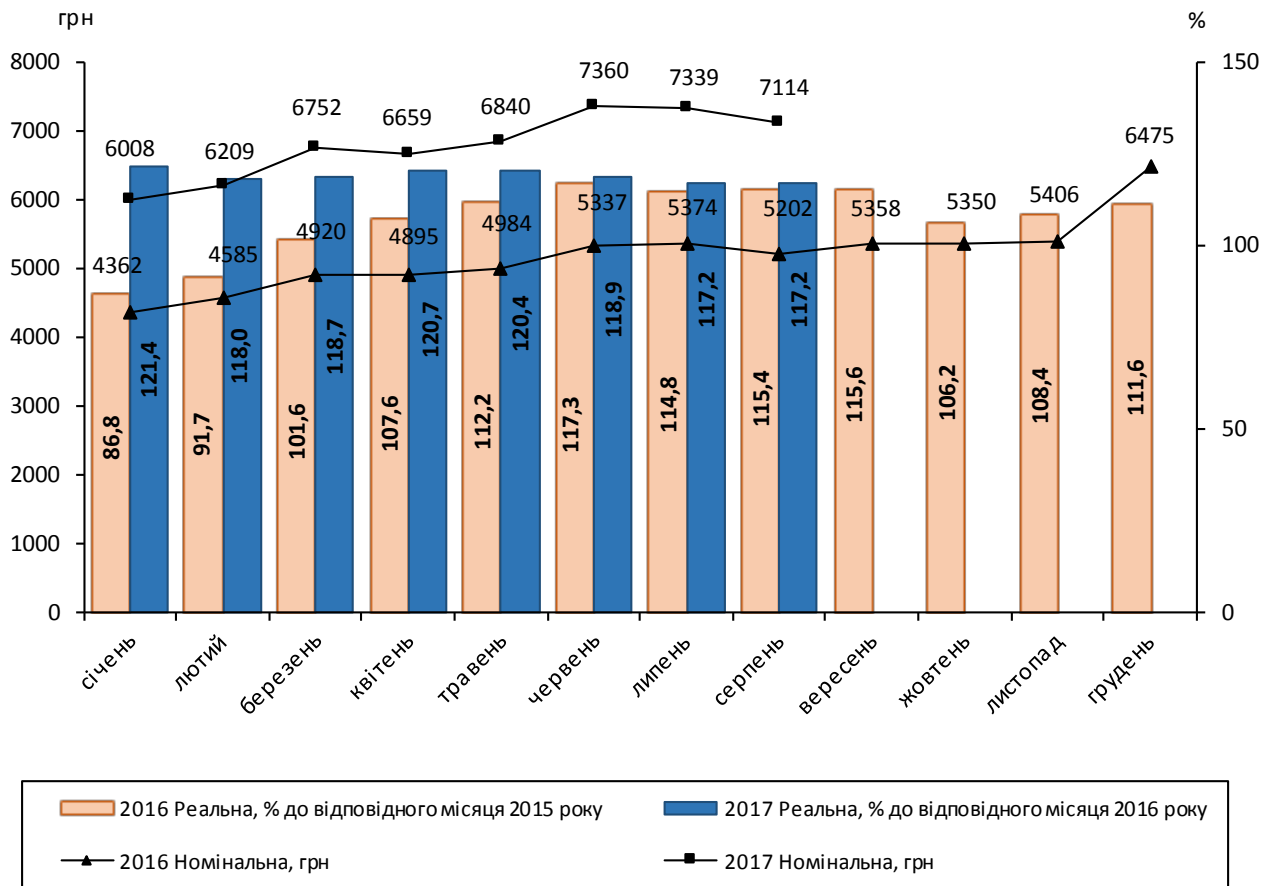

Рис. 1. Динаміка середньої заробітної плати у 2016-2017 роках

Джерело: Побудовано авторами на основі даних Державної служби статистики [18].

Зміна сутності поняття «мінімальна заробітна плата», зокрема, відміна норми про те, що це плата за просту некваліфіковану працю, зумовила зміни у порядку формування єдиної тарифної сітки ЄТС. Якщо раніше тарифна ставка робітника першого розряду, яка є основою для формування тарифної сітки, повинна була встановлюватись у розмірі, що перевищує законодавчо встановлений розмір мінімальної заробітної плати, то тепер мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка) встановлюється у розмірі, не меншому за прожитковий мінімум для працездатних осіб. Відбулось нівелювання диференціації посадових окладів відповідно до професійного рівня і «зрівнялівки» в оплаті праці працівників 1-11 тарифного розрядів. Тобто, розмір посадового окладу робітника першого тарифного розряду залишився удвічі нижчим від мінімального розміру заробітної плати, тим самим заниживши на 50 % і посадові оклади працівників вищих тарифних розрядів. Ця зміна є особливо болісною для працівників бюджетної сфери.

На нашу думку, зміна поняття «мінімальна заробітна плата» руйнує мотиваційну модель ЄТС. Відповідно до проекту Постанови про Основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 роки, запропонованого урядом у червні 2017 р. [19], тенденція до знецінення кваліфікованої праці зберігатиметься й надалі. Як видно з табл. 1, розрив між мінімальною заробітною платою та базовим тарифним розрядом ЄТС залишається більшим аніж у два рази. При цьому закладені показники свідчать про знецінення у 2018 році мінімальної заробітної плати на 2,6 % (індекс інфляції за 2017-2018 роки становитиме 119%, а зростання мінімальної заробітної плати заплановано лише на 16,3%).

Табл. 1. Середній приріст мінімальної заробітної плати та базового тарифного розряду ЄТС

	Мінімальна ЗП		Базовий тарифний розряд ЄТС, грн (на 1 січня)		Співвідношення між мін. Заробітною платою та Базовим тарифним розрядом ЄТС
	Абсолютне зростання, грн.	% приросту	Абсолютне зростання, грн.	% приросту	%
01.01.2018	3723	16,3	1762	10,1	47,32
01.01.2019	4173	12,1	1921	9,0	46,03
01.01.2020	4425	6,0	2073	7,9	46,84
Середній приріст		11,46		9,0	

Джерело: Складено авторами на основі законодавчих норм [19; 20].

Підвищення рівня мінімальної заробітної плати призвело до суттєвих змін на ринку низькокваліфікованої робочої сили, але так і не змінило рівень заробітної плати висококваліфікованих працівників, нарахування заробітної платні яких здійснюється відповідно до ЄТС, та фізичних осіб підприємців і тих, хто є найманими працівниками ФОП, так і залишивши частину заробітної плати в тіні.

Зауважимо також, що на момент підвищення мінімальної заробітної плати її розмір дещо перевищував 100 євро. За даними Європейської Комісії, навіть після підвищення мінімальна заробітна плата в Україні більш ніж вчетверо нижча аналогічного показника в Польщі, Хорватії, Словаччині, Угорщині та Чехії [21] (рис. 2).

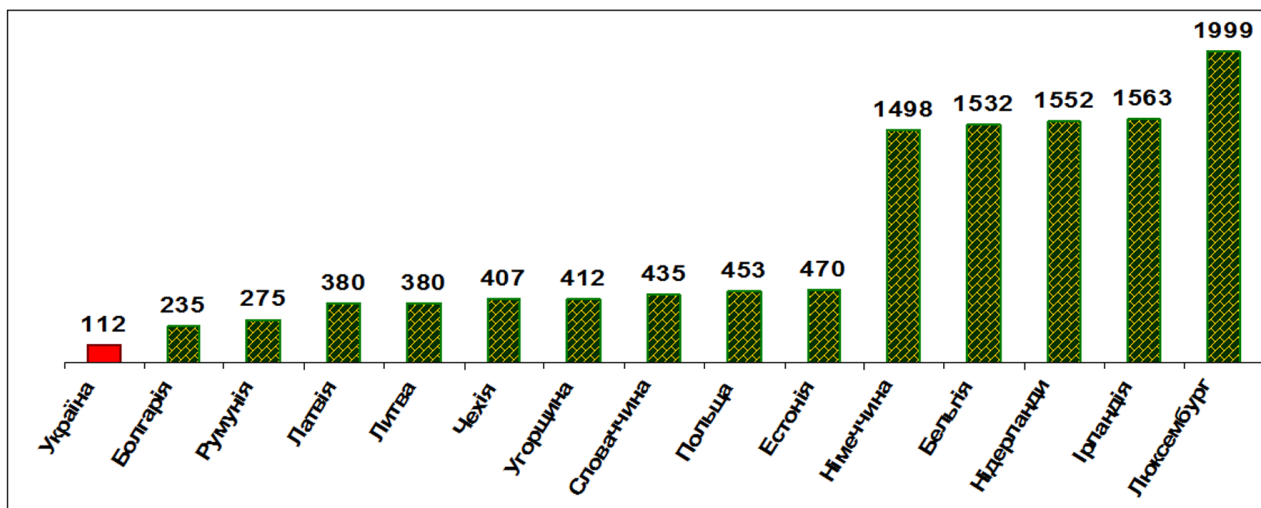

Рис.2. Рівень мінімальної заробітної плати в країнах Європи

Джерело: Побудовано на основі даних Європейської Комісії [21].

Залишається також проблемою оподаткування мінімальної заробітної плати, оскільки це суттєво занижує розмір отриманих доходів. Наприклад, під час нарахування заробітної плати у розмірі 3200 грн працівник отримує лише 2576 грн (18 % податок з доходів фізичних осіб і 1,5 % - військовий збір). Водночас, у більшості країн ЄС оподаткування заробітної плати мінімального розміру не здійснюється.

Мінімальна заробітна плата і макроекономічні показники

Аналіз даних Державної служби статистики України засвідчує, що:

- кількість зайнятого населення віком 15-70 років у II кварталі 2017 р. становила 16,4 млн. осіб, а кількість безробітних - 1,6 млн. осіб;
- рівень зайнятості населення віком 15-70 років становив 56,8%, що на 0,1 в.п. менше, ніж у II кварталі 2016 р., водночас серед населення працездатного віку цей показник збільшився на 0,4 в.п. і становив 65,1%.
- рівень безробіття серед економічно активного населення віком 15-70 років збільшився з 9,0% у II кварталі 2016 р. до 9,1% у II кварталі 2017 р. (рис. 3).

Наразі дані щодо кількості зайнятого населення та рівня безробіття, поки що є не показовими. Певні висновки щодо впливу підвищення рівня мінімальної заробітної плати на динаміку ринку праці можна буде зробити не раніше 2018 року.

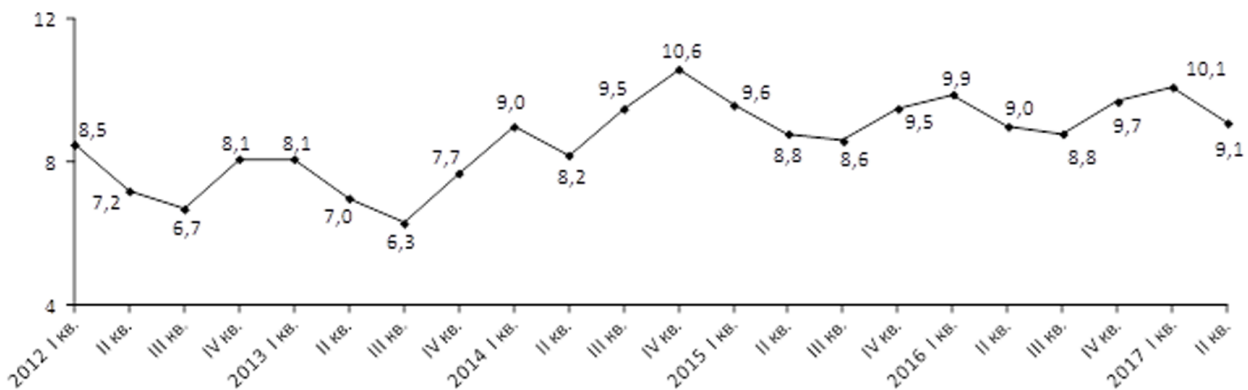

Рис. 3. Динаміка рівня безробіття населення віком 15-70 років (у % до економічно активного населення відповідного віку) у 2011-2017 роках

Джерело: Побудовано авторами на основі даних Державної служби статистики [22].

Низький розмір мінімальної заробітної плати в Україні порівняно з країнами Європейського Союзу, незважаючи на підвищення, посилює міграційні процеси (табл. 3). Беззаперечним лідером у видачі мультівіз стала Польща, дипломатичні представництва якої видали понад 426 тисяч багаторазових дозволів на перебування, тобто більше половини. За нею йдуть ще дві східноєвропейські країни - Угорщина (71 тисяча) та Литва (69,5 тисячі) [23]. Це опосередковано може свідчити про посилення міграційних настроїв, і зокрема трудової міграції.

Табл. 3. Динаміка використання шенгенських віз громадянами України у 2013-2016 роках

	2013	2014	2015	2016
Кількість використаних Шенгенських віз	1 535 407	1 351 757	1 188 357	1 363 347
В тому числі багаторазових віз	598 364	708 826	674 682	817 133
Співвідношення багаторазових віз до загальної кількості використаних віз	0,38971	0,524374	0,567744	0,599358

Джерело: Побудовано авторами на основі даних Європейської Комісії [23].

Підвищення мінімальної заробітної плати відбулось на тлі низьких темпів зростання ВВП і стало однією із причин інфляції (на кінець серпня 2017 р. - 16,2% за рік). За даними Державної служби статистики, реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) у II кварталі 2017 р. порівняно з попереднім кварталом (з урахуванням сезонного фактору) збільшився на 0,6%, а порівняно з II кварталом 2016р. - на 2,3% [22] (рис.4).

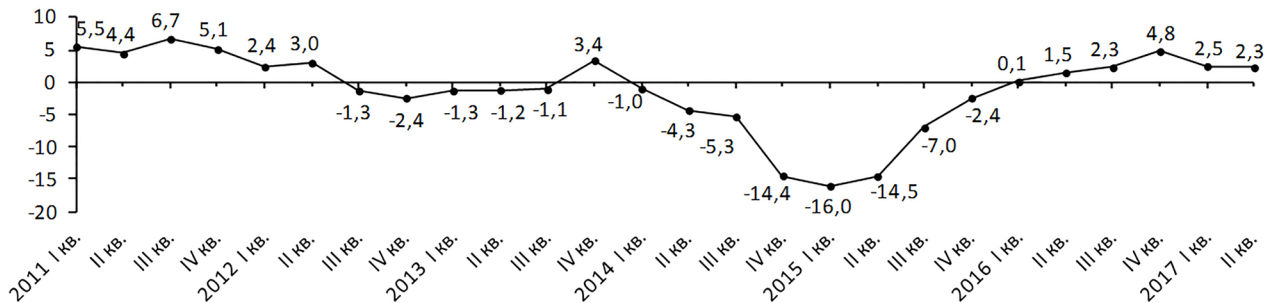

Рис.4. Динаміка реального ВВП у 2011-2017 роках (у % до відповідного кварталу попереднього року)

Джерело: Побудовано авторами на основі даних Державної служби статистики [22].

Обговорення результатів

За переконаннями експертів [14], підвищення мінімальної заробітної плати може призвести як до збільшення доходів, у першу чергу, некваліфікованих робітників, так і до збільшення безробітних серед цієї категорії населення. Поки що відсутні статистичні дані на підтвердження цієї гіпотези. Однак, вірогідність такого розвитку подій залишається високою.

Аналіз статистичних даних та документів дає підставити для виділення позитивних та негативних аспектів збільшення удвічі із січня 2017 р. мінімальної заробітної плати в Україні

Позитивні аспекти збільшення мінімальної заробітної плати

До позитивних аспектів можна віднести те, що підвищення заробітної плати до рівня не нижче мінімальної (за умови, якщо працівник працює на повну ставку) для робітників нижчих розрядів (документально таке підвищення оформлювалося окремим рядком у балансі «Доплата до мінімальної»), що певним чином стає одним із ключових елементів вирішення проблеми високого рівня бідності, у тому числі й серед працюючого населення. Це є важливим моментом як для найманих працівників, так і урядових програм боротьби з бідністю, зокрема тому, що відбулось збільшення кількості працівників бюджетної сфери, що отримують підвищену мінімальну заробітну плату.

З позиції держави позитивний ефект від збільшення мінімальної заробітної плати спостерігається й у тому, що зростають надходження від податку на доходи фізичних осіб.

Негативні аспекти збільшення мінімальної заробітної плати

Із зрівнялівкою тарифних розрядів мінімізується мотивація висококваліфікованих працівників, передусім бюджетної сфери, що отримують заробітну плату відповідно до ЄТС. Постає питання щодо перегляду або рівнів ЄТС, або запровадження нової системи розрахунку заробітної плати з урахування рівня кваліфікації найманого працівника. Це питання стане ще актуальнішим після набуття чинності законодавчих актів щодо регулювання рівня заробітної плати працівників системи охорони здоров'я та шкільної освіти, які залишили поза увагою, зокрема, працівників системи вищої освіти та інших галузей.

Зростання заробітної плати відбулося паралельно разом із підняттям тарифів на газ, електроенергію, опалення та водопостачання, що знівелювало для переважної більшості ефект збільшення доходу. За розра-

хунками Федерації професійних спілок України, розмір мінімальної заробітної плати у 2017 р., визначений відповідно до ст. 5 Конвенції МОП № 117 про основні цілі та норми соціальної політики [24], ратифікованою Україною в 2015 р., з урахуванням сімейної складової, витрат на освіту, охорону здоров'я, забезпечення житлом, податків та обов'язкових внесків, мав б становити 7053 грн.

Більше того зростання рівня мінімальної заробітної праці призведе до масового скорочення кількості та обсягів субсидій, наданих державою населенню при нарахуванні комунальних платежів. На момент написання статті це питання ще не набуло особливої гостроти, оскільки перерахунок субсидій буде здійснено у 2018 р. за результатами обрахунку доходів, отриманих у 2017 р.

За результатами дослідження Міжнародного Валютного Фонду, проведеного у країнах Центральної та Східної Європи, існує обернено пропорційна залежність між підвищенням мінімальної заробітної плати та рівнем безробіття в країні. Кожне підвищення мінімальної заробітної плати на 10 % обумовлює зростання безробіття на 0,4 % [25]. За цією залежністю в Україні варто очікувати збільшення безробіття на 8 %, тобто до 9,9 %. Майже таким є прогноз Національного банку України: зайнятість скоротиться на 5 в. п. порівняно з 2016 р., що відповідатиме 10 % рівню безробіття (за методологією МОП) [14]. Наразі статистичні дані 2017 р. поки не виявили таких змін, але вони цілком вірогідні.

Наступні кроки

На думку Федерації професійних спілок України [26], наступними етапами подальшого руху держави в регулюванні оплати праці мають бути забезпечення умов для створення сучасних високотехнологічних робочих місць з гідною оплатою та безпечними умовами праці; ратифікація п. 1 ст. 4 та ст. 25 Європейської соціальної хартії (переглянутої) [27] та частини III Конвенції МОП № 173 [28]; забезпечення легалізації трудових відносин та заробітних плат; перегляд змісту мінімальної заробітної плати; удосконалення Єдиної тарифної сітки, зокрема, через зменшення кількості тарифних розрядів з одночасним збільшенням коефіцієнтного діапазону; посилення колективно-договірного регулювання в оплаті праці (тариф працівника I розряду, галузеві стандарти, регіональні коефіцієнти); зменшення необґрунтованої диференціації в оплаті праці; зміна параметрів розрахунку індексації заробітної плати; усунення нерівності в підходах до оподаткування заробітної плати та доходів бізнесу тощо.

Висновки

З 2017 р. в Україні відбулось суттєве підвищення мінімальної заробітної плати. Проведений аналіз засвідчує, що ця дія мала певні переваги для державних програм боротьби з бідністю та стимулювала зростання надходжень до державного бюджету. Проте наслідки реформи оплати праці, проведеної в Україні видаються нам неоднозначними з точки зору їх позитивного впливу на кінцевого реципієнта - людину праці.

Аналіз макроекономічних показників доводить, що підвищення мінімальної заробітної плати призвело до того, що співвідношення мінімальної заробітної плати до середньої сягнуло в 2017 р. приблизно 45%. Однак розмір мінімальної заробітної плати залишається низьким порівняно з іншими країнами Європи і дорівнює близько 100 євро на місяць. При цьому відбулось руйнування мотивації до праці висококваліфікованих працівників у тих організаціях, які прив'язані до ЄТС, і відсутня мотивація бізнесу до виведення зарплати із «тіні».

Державне регулювання мінімальної заробітної плати не дало очікуваного ефекту для населення, оскільки одночасно відбулося зростання комунальних тарифів, девальвація гривні й повільне зростання доволі низького ВВП.

Економічні та соціальні наслідки впровадження нового розміру мінімальної заробітної плати в Україні стануть більш очевидними, починаючи з 2018 р., коли відбудеться перерахунок житлових субсидій і виявиться динаміка реального безробіття.

Подальші зміни державного регулювання оплати праці мають бути спрямовані передовсім на легалізацію трудових відносин, удосконалення Єдиної тарифної сітки; посилення колективно-договірного регулювання в оплаті праці тощо.

Перелік літератури та джерел інформації

1. Буяшенко В. В., Кобзиста О.О., Ткаченко Я.С. Гідна праця: політика зайнятості та оплати праці (Аналітичний матеріал за результатами дослідження «Посилення внеску профспілок у забезпечення гідної праці в Україні») // Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2016. № 1-2. С. 9-24.
2. Рекомендація МОП щодо встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються, № 135 від 3.6.1970 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_252 (дата звернення 5.09.2017 р.).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 06.12.2016 № 1774-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1774-19> (дата звернення 5.09.2017 р.).
4. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України від 21.12.2016 № 1801-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1801-19> (дата звернення 5.09.2017 р.).
5. Виконання вимог профспілок із захисту прав і інтересів працюючих та пріоритетні завдання на 2017 р.: Постанова Ради ФПУ № Р-3-2 від 25.04.2017 р. URL: <http://bit.ly/2iCjJFs> (дата звернення 5.09.2017 р.).
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році: Закон України від 24.12.2015 р. № 909-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/909-19> (дата звернення 3.09.2017 р.).
7. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення 5.09.2017 р.).
8. Либанова Э. Государству выгодна дорогая рабочая сила // Бизнес. 2007. № 43. С. 22-24.
9. Мельниченко О. А., Гулій Р. М. Мінімальна заробітна плата як засіб державного регулювання трудових доходів населення // Публічне адміністрування: теорія та практика. 2013. Вип. 1. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2013_1_7 (дата звернення 30.08.2017 р.).
10. Ткаченко Л. Г. Міжрегіональна диференціація заробітної плати: чинники та напрями регулювання // Регіональна економіка. 2009. № 3. С. 159-168.
11. Гідна праця: імперативи, українські реалії, механізми забезпечення / За ред. А. М. Колота. Київ: КНЕУ, 2017. 500 с.
12. Попівняк Р. Б. Аналіз співвідношення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму // Інноваційна економіка. 2011. № 3. С. 266-269.
13. Синяєва Л. В. Проблеми регулювання оплати праці та шляхи їх вирішення в Україні // Регіональна економіка. 2009. № 1. С. 171-177.
14. Лопушняк Г. С. Мінімальна заробітна плата: практика України та досвід країн Європейського Союзу // Демографія та соціальна економіка. 2017. № 1. С. 132-144.
15. Лопушняк Г.С., Корелеська Є. Соціальні аспекти розвитку України // Финансы, учет, банки: 36. наук. пр. ДонНУ ім. В. Стуса. 2016. С. 21-33.
16. Коваленко І. Ф., Колотуха С. М. Мінімальна заробітна плата як елемент державного регулювання соціально-трудова відносин // Імперативи та інноваційні механізми забезпечення гідної праці в умовах становлення нової економіки : зб. тез доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 квіт. 2017 р. / А.М.Колот (голова редкол.). Київ : КНЕУ, 2017. С. 188-191.
17. Соболева І.В., Лобань К.Б. Стан та перспектива обліку розрахунків з оплати праці та нарахування ЄСВ на підприємстві // Молодий вчений. 2017. № 6 (46). С. 498-501.
18. Доходи і витрати населення / Державний комітет статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.09.2017).
19. Основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 роки: проект Постанови Верховної Ради України № 6591 від 15.06.2017. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62047 (дата звернення 10.09.2017)
20. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 06.12.2016 р. № 1774-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1774-19> (дата звернення 10.09.2017).
21. Minimum_wages, January 2008 and 2017 / European Commission. URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Minimum_wages,_January_2008_and_2017_YB17_I.png#file (дата звернення 12.09.2017).
22. Основні показники соціально-економічного розвитку України / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 10.09.2017).
23. Visa-policy / European Commission. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/visa-policy_en#stats (дата звернення 12.09.2017).
24. Про основні цілі та норми соціальної політики Конвенція МОП № 117 від 1962 р URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_016 (дата звернення 10.09.2017).

25. Cross-Country Report on Minimum Wages: Selected Issues: IMF Country Report No. 16/151, 2016 / International Monetary Fund. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16161.pdf> (дата звернення 05.02.2017).
26. Основні напрями Стратегії подальшого реформування оплати праці в Україні: Постанова Президії ФПУ від 22.06.2017 № П-9-6.
27. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 1996 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (дата звернення 10.09.2017).
28. Про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця: Конвенція МОП № 173 від 1992 р URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_286 (дата звернення 10.09.2017).

References

1. Buiashenko, V. V., Kobzysta, O. O., Tkachenko, Y.S. (2016). Hidna pratsya: polityka zaunyatosti ta oplaty pratsi (Analychnyy material za rezul'tatamy doslidzhennya «Posylennya vnesku profspilok u zabezpechennya hidnoyi pratsi v Ukraini») [Decent work: employment policy and wages (Analytical material based on the study "Increasing the contribution of trade unions to decent work in Ukraine")]. *Visnyk Akademiyi pratsi, sotsial'nykh vidnosyn i turyzmu*, 1-2, 9-24.
2. International Labour Organisation (1970). *ILO Recommendation on the Establishment of Minimum Wage with Special Emphasis on Developing Countries*, No. 135. Retrieved from: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_252.
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2016). *Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.12.2016 № 1774-VIII* [On amendments to certain legislative acts of Ukraine: Law of Ukraine dated 06.12.2016 № 1774-VIII]. Retrieved from: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/>.
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2016). *Pro Derzhavnyy byudzheth Ukrainy na 2017 rik: Zakon Ukrainy vid 21.12.2016 № 1801-VII* About the State Budget of Ukraine for 2017: Law of Ukraine dated December 21, 2016 No. 1801-VIII. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>.
5. Federation of Trade Unions of Ukraine (2017). *Vykonannya vymoh profspilok iz zakhystu prav i interesiv pratsyuyuchykh ta priorytetni zavdannya na 2017 r.:* Postanova Rady FPU № R-3-2 vid 25.04 2017 r. [Implementation of the requirements of trade unions in protecting the rights and interests of workers and priority tasks for 2017: Resolution of the Council of FPU No. P-3-2 from 25.04 2017]. Retrieved from: <http://bit.ly/2iCjJFs>.
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2016). *Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zabezpechennya zbalansovanosti byudzhethnykh nadkhodzen' u 2016 rotsi:* Zakon Ukrainy vid 24.12.2015 r. № 909-VIII [On amendments to the Tax Code of Ukraine and certain legislative acts of Ukraine on ensuring the balance of budget revenues in 2016: Law of Ukraine dated December 24, 2015 No. 909-VIII.]. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/909-1>.
7. Verkhovna Rada of Ukraine (1971). *Kodeks zakoniv pro pratsyu Ukrainy vid 10.12.1971 r. № 322-VIII* [The Code of Labor Laws of Ukraine of December 10, 1971, No. 322-VIII.]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
8. Libanova, E. (2007). *Hosudarstvu vyhodna dorohaya rabochaya syla* [The state is benefited from the expensive labor force]. *Byznes*, 43, 22-24.
9. Mel'nychenko, O. A., Huliy, R. M. (2013). Minimal'na zarobitna plata yak zasib derzhavnoho rehulyuvannya trudovykh dokhodiv naselennya [Minimum wage as a means of state regulation of labor income of the population]. *Publichne administruvannya: teoriya ta praktyka*, 1. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2013_1_7.
10. Tkachenko, L. H. (2009). Mizhrehional'na dyferentsiatsiya zarobitnoyi platy: chynnyky ta napryamy rehulyuvannya [Interregional Wage Differentiation: Factors and Directions of Regulation]. *Rehional'na ekonomika*, 3, 159-168.
11. Kolot, A.M., ed. (2017). *Hidna pratsya: imperatyvy, ukrayins'ki realiyi, mekhanizmy zabezpechenny* [Decent work: imperatives, Ukrainian realities, security mechanisms]. Kyiv; KNEU.
12. Popivnyak, R. B. (2011). Analiz spivvidnoshennya minimal'noyi zarobitnoyi platy ta prozhytkovoho minimumu [Analysis of the ratio of minimum wage and subsistence level]. *Innovatsiyna ekonomika*, 3, 266-269.
13. Synyayeva, L. V. (2009). Problemy rehulyuvannya oplaty pratsi ta shlyakhy yikh vyrishennya v Ukraini [Problems of regulation of wages and ways of their solution in Ukraine]. *Rehional'na ekonomika*, 1, 171-177.
14. Lopushnyak, H. S. (2017). Minimal'na zarobitna plata: praktyka Ukrainy ta dosvid krayin Yevropeys'koho Soyuzu [Minimum wage: Ukrainian practice and experience of European Union countries]. *Demohrafiya ta sotsial'na ekonomika*, 1, 132-144.
15. Lopushnyak, H.S., Koreles'ka, Y. (2016). Sotsial'ni aspekty rozvytku Ukrainy [Social aspects of Ukraine's development]. *Fynansy, uchet, banky: Zb. nauk. pr. DonNU im. V. Stusa*, 21-33.
16. Kovalenko, I. F., Kolotukha, S. M. (2017). Minimal'na zarobitna plata yak element derzhavnoho rehulyuvannya sotsial'no-trudovykh vidnosyn [Minimum wage as an element of state regulation of social and labor relations]

- (pp. 188-191). *Imperatyvy ta innovatsiyni mekhanizmy zabezpechennya hidnoyi pratsi v umovakh stanovlennya novoyi ekonomiky* : zb. tez dop. uchasnykiv Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 25-26 kvit. 2017 r. Kyiv : KNEU.
17. Soboleva, I.V, Loban, K. B.(2017). Stan ta perspektyva obliku rozrakhunkiv z oplaty pratsi ta narakhuvannya YESV na pidpryyemstvi [Status and prospect of accounting for payroll and payroll calculations at the enterprise]. *Molodyy vchenyy*, 6 (46), 498-501.
 18. State Statistics Committee of Ukraine (2017). *Dokhody i vytraty naseleennya* [Income and expenditure of the population]. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua>.
 19. Verkhovna Rada of Ukraine (2017). *Osnovni napryamy byudzhetnoyi polityky na 2018-2020 roky: proekt Postanovy Verkhovnoyi Rady Ukrayiny № 6591 vid 15.06.2017* [The main directions of fiscal policy for 2018-2020: Draft Resolution No. 6591 dated June 15, 2017]. Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62047.
 20. Verkhovna Rada of Ukraine (2016). *Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 06.12.2016 r. № 1774-VIII* [On amendments to certain legislative acts of Ukraine: Law of Ukraine dated 06.12.2016 № 1774-VIII]. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1774-19>.
 21. European Commission (2017). *Minimum wages, January 2008 and 2017*. Retrieved from: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Minimum_wages,_January_2008_and_2017_YB17_1.png#file.
 22. State Statistics Committee of Ukraine (2017). *Osnovni pokaznyky sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrayiny* [Key indicators of socio-economic development of Ukraine]. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua>.
 23. European Commission (2017). *Visa-policy*. Retrieved from: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/visa-policy_en#stats.
 24. International Labour Organisation (1962). *ILO Convention about the main goals and norms of social policy*, No. 117. Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_016.
 25. International Monetary Fund (2016). *Cross-Country Report on Minimum Wages: Selected Issues: IMF Country Report No. 16/151*. Retrieved from: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16161.pdf>.
 26. Federation of Trade Unions of Ukraine (2017). *Osnovni napryamy Stratehiyi podal'shoho reformuvannya oplaty pratsi v Ukrayini*: Postanova Prezydiyi FPU vid 22.06.2017 № P-9-6 [The main directions of the Strategy for further reformation of wages in Ukraine: Resolution of the Presidium of the FPU dated June 22, 2017 No. P-9-6].
 27. Council of Europe (1996). *European Social Charter (revised)*. Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_062.
 28. International Labour Organisation (1962). *On Protection of Employee Claims in the Case of Employer Insolvency: ILO Convention No. 173*. Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_286.